

УДК 327.36.100

Софія Федина

Львів, Україна

**ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ
ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ МИРУ В СУЧАСНИХ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ**

У статті проаналізовано основні загрози миру та стабільності у сучасних міжнародних відносинах, виокремлено перспективні напрями досліджень миру та практичної реалізації мирної політики держав.

Ключові слова: мир, війна, загрози миру, концепції миру, загрози безпеці, мирне співіснування.

Sofia Fedyna

Lviv, Ukraine

**THE PROSPECTIVE DEVELOPMENT FOR THEORY
AND PRACTICE OF PIECE BUILDING IN CONTEMPORARY
INTERNATIONAL RELATIONS**

In this article the main threats to the peace and stability in the modern international relations are analyzed, the prospective guidelines for peace research and practical implementation of peace policy of the countries are outlined.

Key words: peace, war, threats to the peace, concepts of peace, security threats, peaceful co-existence.

Софія Федина

Львов, Украина

**ПЕРСПЕКТИВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ТЕОРИИ
И ПРАКТИКИ МИРА В СОВРЕМЕННЫХ
МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЯХ**

В этой статье проанализировано основные угрозы для мира и стабильности в международных отношениях, выделены перспективные направления исследований мира и практической реализации мирной политики государств.

Ключевые слова: мир, война, угроза миру, концепции мира, угрозы безопасности, мирное сосуществование.

Незважаючи на постійне прагнення миру і стабільності у відносинах між державами, і відповідно досягнення такого ж стану у державах, світ і досі наповнений протистояннями і конфліктами, багато з яких мають стійку тенденцію до переростання у війну. Проте, на сучасному етапі збільшується кількість наукових установ та організацій, які займаються питаннями врегулювання конфліктів та пошуками шляхів досягнення миру. Як альтернативу принципу «Хочеш миру, готуйся до війни», який відображав співвідношення війни і миру протягом багатьох століть, дослідники миру та активісти рухів на підтримку миру пропонують принцип «Хочеш миру – готуйся до миру», який окреслює напрями сучасних досліджень миру.

На початку XXI ст. розпочався глобальний процес трансформації системи міжнародних відносин, шляхів ведення міжнародної політики, а отже, настав час переосмислити природу загроз мирному та стабільному розвитку міжнародного співтовариства. Значний рівень взаємозалежності країн світу та високий рівень інформаційних технологій створили ситуацію, коли конфлікт у одній частині світу може спровокувати значні руйнівні наслідки в іншій. Кардинальні зміни, що відбулися в останні роки на світовій арені, суттєво позначилися на характері геополітичних обставин, відчутно вплинувши на зниження загрози виникнення великомасштабних війн. Натомість, більшого значення набувають «конфлікти другого ешелону»; прогресують і поширюються локальні конфлікти, що ініціюються окремими етнічними та політичними групами, які прагнуть зміни лінгвістичного, культурного, релігійного та, насамперед, політичного статусу.

Процес глобалізації охоплює досить широкий діапазон життя суспільств і набуває дедалі динамічнішого характеру. І найважливішим є те, що одна окрема нація чи навіть цивілізація не може розв'язати глобальні проблеми сучасності і запропонувати універсальні шляхи їх вирішення¹. Як зауважував К. Аннан у своїй Нобелівській промові (2001): «...сьогодні жодні стіни не можуть відділити гуманітарну кризу в одній частині світу від національної кризи безпеки в іншому кінці. Щобільше, на сучасному етапі

¹ Пархомчук О. С. Міжнародний тероризм як глобальна загроза / О. С. Пархомчук [Електронний ресурс] // Національний інститут проблем міжнародної безпеки. – Режим доступу: https://www.niisp.gov.ua/vydanna.php?razdel=zbir&doc=11_sept&glava=vystup15

основний поділ є не між націями, а поміж сильними і безсилями, вільними та поневоленими, привілейованими та приниженими². Тому, в новому ХХІ ст. потрібно зрозуміти, що мир належить не тільки державам чи народам, але й кожному з членів такої спільноти зокрема. Міцний мир на сучасному етапі – це розвиток економіки, соціальна справедливість, охорона навколишнього середовища, демократизація суспільства, роззброєння і повагу прав людини.

На думку Ч. Мойсевича, проблема війни і миру як проблема глобальна, охоплює широке коло справ, таких як побудова глобальної та загальної системи безпеки держав, і відхід від класичного підходу – безпека кожної окремої країни; ліквідація ядерної зброї, заборона її виробництва, випробування та розповсюдження; заборона виробництва, використання та володіння хімічною зброєю; прагнення різкого скорочення конвенційної зброї, зменшення військових витрат, вихід військ з територій іноземних держав; прагнення до вирішення конфліктів тільки мирними засобами та політичними методами; елімінація війни, сили чи загрози силою зі сфери міжнародних відносин; ширша ніж була до цього часу діяльність щодо підготовки суспільств до життя в мирі, до взаємної толерантності, мирного співіснування та співпраці³. Усі ці чинники визначатимуть подальші перспективи розвитку теорії та практики миру.

Хоча наукові дослідження проблематики й явища миру є лише початковому етапі, можна прогнозувати, що надалі дослідження цієї сфери міжнародних відносин буде активізуватися. Вагоме значення відіграє те, що дослідження миру, які розпочалися з дослідження проблем війни і миру, вивчення конфліктів та засобів конфліктного менеджменту, на сучасному етапі фокусуються також на проблематиці миру як незалежного і самодостатнього явища. На сучасному етапі можна виокремити кілька стратегічних напрямів розвитку теорії миру.

Концепція *миру через роззброєння* має незначний потенціал до реалізації, оскільки сьогодні в міжнародно-правовій площині загальне скорочення озброєнь не зачіпає новітніх видів зброї, а стосується тільки конвенційних озброєнь, які втрачають своє значен-

² Annan's Nobel Speech in Oslo [Електронний ресурс]. – New York Times, December 11, 2001. – Режим доступу: <http://www.globalpolicy.org/secgen/annan/1012oslo.htm>

³ Mojsiewicz Cz. Leksykon problemów międzynarodowych i konfliktów zbrojnych / Cz. Mojsiewicz. – Wrocław: Atla 2, 2003. – P. 193-197.

ня з огляду на постійне вдосконалення ядерної зброї та іншої зброї масового знищення. Роззброєння може бути ефективним, якщо всі держави, що володіють ядерною зброєю, вирішать її позбутися. Але, зважаючи на те, що ядерна зброя стала чинником впливу і запорукою реалізації власних інтересів, реально, що матиме право на життя концепція ядерного миру. Держави прагнутимуть набути арсенал ядерної зброї, але водночас ядерна зброя стримуватиме їх при прийнятті рішення щодо початку війни.

– Концепція *суверенітету як гарантії миру* поступово втрачатиме свою вагу, якщо не трапиться кардинального повороту у сприйнятті державами міжнародних відносин і повернення від процесу глобалізації до процесу т.зв. «глокалізації»⁴ значна кількість локальних конфліктів, як відкритих, так і заморожених, неспроможність міжнародної спільноти врегулювати ці конфлікти та суперечки традиційними засобами, брак практики і віри у врегулювання мирними засобами;

– глобальна взаємозалежність світу, що провокує глобальний вплив різних політичних процесів на міжнародні відносини;

– стискання інформаційного простору, що спричиняє ситуацію, коли інформація з різних куточків землі стає доступною в режимі реального часу, й інформаційні технології можуть бути використані як для забезпечення миру, так і для створення передумов для конфліктів;

– значна кількість терористичних та злочинних організацій, які стали новими акторами міжнародних відносин, і які використовують всі доступні засоби для досягнення своїх цілей, послуговуючись передусім насильницькими методами, зброєю масового знищення, використанням та погрозою використання сили;

– зневіреність у тому, що мир є явищем, якого можна досягнути. Сучасна реалістична парадигма відкидає можливість досягнення миру в його ідеалістичному трактуванні, тим самим заперечуючи можливість пошуку альтернативних шляхів до його встановлення. Тому Й. Гальтунг зауважував, що миру неможливо буде досягти, поки люди не повірять у його можливість;

– необхідність досягнути цілей тисячоліття ООН як однієї з передумов досягнення миру. Втілення цілей розвитку тисячоліття ООН є спробою викоринити основні причини конфліктів та про-

⁴ Глокалізація – слово складене з глобалізації та локалізації. За визначенням, термін «глокальний» відноситься до індивіда, групи, організації, спільноти, які бажають і можуть думати глобально, але діяти локально.

тистоянь, які залежать не лише від політичної волі держав, а від сучасного стану справ у світі. Це і викорінення бідності та голоду, і досягнення загальної початкової освіти, і сприяння гендерній рівності та наданню прав жінкам, і зниження рівня дитячої смертності, і підняття рівня забезпечення здоров'я матерів; боротьба зі СНІДом, малярією та іншими захворюваннями; забезпечення стабільності навколишнього середовища, а також розвиток глобального партнерства. Ці всі проблеми становлять чи не основну загрозу існуванню людства загалом, і мирному співіснуванню зокрема.

У контексті розглянутих проблем реальним видається поновне звернення міжнародної спільноти до стратегії оборони паралельно з активізацією розвитку стратегії колективної безпеки. З іншого боку, пропонують концепцію кооперативної безпеки. Нездатність міжнародного співтовариства до вжиття заходів з приборкання конфліктів та їхнього мирного врегулювання може призвести до розширення конфліктів і збільшення кола їхніх учасників⁵. Тому завданням для міжнародних організацій та провідних держав світу є вироблення механізмів урегулювання конфліктів до переростання їх у відкрите збройне протистояння, а також вироблення шляхів переходу до розбудови мирного суспільства, в якому мир буде підтримуватися мирними засобами.

Як наголошує російський вчений Г. Хозін, мирні відносини майбутнього не мають зводитися тільки до встановлення стану відсутності війни та збройних конфліктів. Концепція світу XXI ст. мала б ґрунтуватися на узгоджених принципах взаємовідносин держав на міжнародній арені, які сприятимуть встановленню світу без насильства, забезпеченню всеохоплюючої системи безпеки. Вона має будуватися і сприяти утвердженню нової культури миру, яка заперечує раціональність війни і збройних конфліктів, орієнтує світову спільноту на створення такої системи міжнародних відносин, в якій кожна держава мала б достатній рівень безпеки, а кожна людина – гарантовані права і свободи⁶.

Як зауважує Дж. Блейні, «...на кожну тисячу сторінок, присвячених причинам війни, припадає менше як одна сторінка, присвячена причинам миру»⁷.

⁵ Шелест Г. Українські миротворці на Близькому Сході / Г. Шелест // Політика і час. – 2005. – № 7. – С. 59.

⁶ Хозин Г. Какими быть международным отношениям в XXI веке / Г. Хозин // Международная жизнь. – 2001. – № 2. – С. 83.

⁷ Blainey G. The Causes of War / G. Blainey. – London : Macmillan, 1973. – P. 3.

Підсумовуючи сказане, вважаємо, що сучасне дослідження миру, а також дослідження міжнародних відносин мали би сфокусуватися на пошуку причин для миру, і розбудові необхідних передумов для його становлення.

Список використаних джерел та літератури:

1. Капто А. С. Енциклопедия мира / А. С. Капто; 2-е изд., уточн. и доп. – М.: Книга и бизнес, 2005. – 707 с.
2. Пархомчук О. С. Міжнародний тероризм як глобальна загроза / О.С. Пархомчук [Електронний ресурс] // Національний інститут проблем міжнародної безпеки. – Режим доступу: https://www.niisp.gov.ua/vydanna.php?razdel=zbir&doc=11_sept&glava=vystup15
3. Современные международные отношения и мировая политика: учебник / А. В. Торкунов, И. Г. Тюлин, А. Ю. Мельвиль и др.; [Хозин Г. Какими быть международным отношениям в XXI веке / Г. Хозин // Международная жизнь. – 2001. – № 2. – С. 71-86.
4. Шелест Г. Українські миротворці на Близькому Сході / Г. Шелест // Політика і час. – 2005. – № 7. – С. 58-63.
5. Annan's Nobel Speech in Oslo [Електронний ресурс]. – New York Times, December 11, 2001. – Режим доступу: <http://www.globalpolicy.org/secgen/annan/1012oslo.htm>
6. Blainey G. The Causes of War / G. Blainey. – London : Macmillan, 1973. – 278 p.
7. Mojsiewicz Cz. Leksykon problemów międzynarodowych i konfliktów zbrojnych / Cz. Mojsiewicz. – Wrocław: Atla 2, 2003. – 206 s.